

PLUNGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS ŽELDYNŲ IR ŽELDINIŲ APSAUGOS, PRIEŽIŪROS IR TVARKYMO KOMISIJOS POSĖDŽIO PROTOKOLAS

2022 m. spalio 31 d. Nr. LK-278

Plungė

Posėdis įvyko 2022 m. spalio 19 d., 14.00 val.

Posėdžio trukmė – 2 val.

Posėdžio pirmininkė – Roberta Jakumienė, Plungės rajono savivaldybės administracijos Vietos ūkio skyriaus vyriausioji specialistė.

Komisijos nariai:

Laura Baumilė, Plungės rajono savivaldybės administracijos Architektūros ir teritorijų planavimo skyriaus vyriausioji specialistė;

Kristina Petrulevičienė, Plungės rajono savivaldybės administracijos Architektūros ir teritorijų planavimo skyriaus vedėjo pavaduotoja;

Česlovas Kerpauskas, Plungės rajono savivaldybės tarybos narys;

Dinalda Valančienė, Plungės rajono savivaldybės administracijos Šateikių seniūnijos vyriausioji specialistė (atstovavo seniūnę Simoną Arytę- Lauciuvienę);

Simona Gricienė, Šateikių seniūnijos seniūnaitė;

Rūta Endrijauskienė, Plungės rajono Milašaičių kaimo bendruomenės „Sruoja“ pirmininkė;

Loreta Barysienė, Kultūros paveldo departamento Telšių - Tauragės teritorinio skyriaus vyriausioji specialistė;

Nerijus Ablingis, Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos Šiaulių valdybos Telšių aplinkos apsaugos inspekcijos vyriausiasis specialistas.

PASTABA. Plungės rajono savivaldybės Želdynų ir želdinių apsaugos, priežiūros ir tvarkymo komisija (toliau – Komisija) sudaryta ir jos Nuostatai patvirtinti Plungės rajono savivaldybės tarybos 2021-12-27 sprendimu Nr. T1-335 „Dėl Plungės rajono savivaldybės Želdynų ir želdinių apsaugos, priežiūros ir tvarkymo komisijos sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“. Komisijos posėdyje dalyvavo devyni Komisijos nariai iš dešimties turėjusių dalyvauti. Komisijos nuostatų 21 punkte nustatyta, kad Komisijos posėdžiai teisėti, jeigu dalyvauja ne mažiau kaip pusė narių. Pažymima, kad posėdyje dalyvavo pakankamas Komisijos narių skaičius.

DARBOTVARKĖ. Dėl sprendimo priėmimo dėl saugotinių medžių, augančių Šateikių dvaro sodybos parke, pašalinimo.

SVARSTYTA. Šateikių seniūnijos seniūnės Komisijos pirmininkei el. paštu pateiktas prašymas dėl Šateikių dvaro sodybos parke augančių blogos būklės medžių įvertinimo ir sprendimo priėmimo dėl jų pašalinimo.

Komisijos pirmininkė R. Jakumienė informavo Komisijos narius, kad 2020 metais buvo atlikta želdinių ekspertizė šių parke augančių medžių: Europinio kėnio, kukmedžio, raudonojo ąžuolo. 2021 metais želdinių ekspertizė buvo atlikta keturioms liepoms ir penkiems klevams, augantiems šalia Dvaro g. 10 daugiabučio. Komisijos pirmininkė informavo, kad neturi duomenų, kad kitiems parke augantiems medžiams būtų atliktas detalus arboristinis vertinimas.

Komisija priėmė sprendimą pakartotinai nevertinti Šateikių seniūnijos nurodytų medžių, kurie auga šalia Dvaro g. 10 daugiabučio namo, nes Komisijos nutarimas dėl jų jau buvo priimtas praėjusiais metais (2021-08-18 Komisijos posėdžio protokolas Nr. LK-224).

Komisijos nariai seniūnijos nurodytus Šateikių dvaro sodybos parke augančius medžius vertino vietoje ir priėmė šiuos sprendimus:

1. Liepa (60 cm skersmens) – vienbalsiai nepritarta pašalinimui;
2. Klevas (40 cm skersmens) – vienbalsiai nepritarta pašalinimui;
3. Grupė saugotinių medžių augančių šalia Dvaro g. 10 daugiabučio namo – nevertinta, nes Komisijos nutarimas dėl jų jau buvo priimtas 2021 metais (2021-08-18 Komisijos posėdžio protokolas Nr. LK-224).
4. Klevas (39 cm skersmens) – vienbalsiai pritarta pašalinti (blogos būklės);
5. Klevas (63 cm skersmens) – balsų dauguma nepritarta pašalinimui (už klevo pašalinimą balsavo šie Komisijos nariai: Rūta Endrijauskienė, Loreta Barysienė, Dinalda Valančienė, Simona Gricienė);
6. Klevas (73 cm skersmens) - vienbalsiai nepritarta pašalinimui;
7. Klevas (38 cm skersmens) – balsų dauguma nepritarta pašalinimui (už klevo pašalinimą balsavo šie Komisijos nariai: Loreta Barysienė, Dinalda Valančienė, Simona Gricienė);
8. Klevas (52 cm skersmens) – vienbalsiai nepritarta pašalinimui;
9. Beržas (45 cm skersmens) – vienbalsiai pritarta pašalinimui (blogos būklės);
10. Beržas (55 cm skersmens) – vienbalsiai nepritarta pašalinimui;
11. Klevas (64 cm skersmens) – vienbalsiai nepritarta pašalinimui;
12. Liepa (37 cm skersmens) - vienbalsiai pritarta pašalinimui (blogos būklės);
13. Uosis (31 cm skersmens) - vienbalsiai pritarta pašalinimui (blogos būklės);
14. Liepa (35 cm skersmens) - vienbalsiai pritarta pašalinimui (blogos būklės);
15. Klevas (apie 120 cm skersmens) – balsų dauguma nepritarta pašalinimui (už klevo pašalinimą balsavo šie Komisijos nariai: Rūta Endrijauskienė, Loreta Barysienė, Dinalda Valančienė, Simona Gricienė);
16. Klevas (85 cm skersmens) – vienbalsiai nepritarta pašalinimui;
17. Sidabrinė eglė (41 cm skersmens) – balsų dauguma pritarta pašalinimui (blogos būklės) (prieš eglės pašalinimą balsavo šie Komisijos nariai: Roberta Jakumienė, Česlovas Kerpauskis, Nerijus Ablingis);
18. Guoba (66 cm skersmens) - vienbalsiai nepritarta pašalinimui;
19. Liepa (31 cm skersmens) - vienbalsiai pritarta pašalinimui (blogos būklės);
20. Uosis (41 cm skersmens) - vienbalsiai pritarta pašalinimui (blogos būklės);
21. Trikamienis uosis (kamienų skersmenys - 34, 29, 31 cm) - vienbalsiai nepritarta pašalinimui;
22. Uosis (41 cm skersmens) - vienbalsiai pritarta pašalinimui (blogos būklės);
23. Uosis (37 cm skersmens) - vienbalsiai pritarta pašalinimui (blogos būklės);
24. Liepa (45 cm skersmens) – vienbalsiai nepritarta pašalinimui;
25. Uosis (58 cm skersmens) - vienbalsiai pritarta pašalinimui (blogos būklės, virsta iš šaknų);
26. Klevas (60 cm skersmens) – balsų dauguma pritarta pašalinimui (blogos būklės) (prieš klevo pašalinimą balsavo šie Komisijos nariai: Kristina Petrulevičienė, Laura Baumilė, Nerijus Ablingis);
27. Klevas (apie 100 cm skersmens) – balsų dauguma nepritarta pašalinimui (už klevo pašalinimą balsavo šie Komisijos nariai: Loreta Barysienė, Simona Gricienė, Dinalda Valančienė);
28. Klevas (59 cm skersmens) - vienbalsiai pritarta pašalinimui (blogos būklės, nulaužta viršūnė);
29. Liepa (27 cm skersmens) - vienbalsiai pritarta pašalinimui (blogos būklės);
30. Klevas (40 cm skersmens) - vienbalsiai pritarta pašalinimui (blogos būklės);
31. Uosis (24 cm skersmens) - vienbalsiai pritarta pašalinimui (blogos būklės, nulūžęs);
32. Trikamienis skroblas (kamienų skersmenys – 45, 45, 28 cm) - vienbalsiai nepritarta pašalinimui;
33. Skroblas (37 cm skersmens) - balsų dauguma nepritarta pašalinimui (už klevo pašalinimą balsavo šie Komisijos nariai: Loreta Barysienė, Simona Gricienė, Dinalda Valančienė);
34. Uosis (33 cm skersmens) – balsų dauguma pritarta pašalinimui (blogos būklės, visiškai nudžiūvęs);
35. Uosis (30 cm skersmens) – balsų dauguma pritarta pašalinimui (blogos būklės, visiškai

nudžiūvęs);

36. Uosis (43 cm skersmens) – balsų dauguma pritarta pašalinimui (blogos būklės, visiškai nudžiūvęs);

37. Liepa (45 cm skersmens) – vienbalsiai nepritarta pašalinimui;

38. Klevas (33 cm skersmens) – vienbalsiai pritarta pašalinimui (blogos būklės, be viršūnės, ardo Šateikių dvaro sodybos tvoros fragmentus);

39. Klevas (apie 250 cm skersmens) – vienbalsiai nepritarta pašalinimui. Seniūnijai rekomenduojama klevui taikyti kamienų sutvirtinimo ir kitas arboristines priemones, kad kuo ilgiau pavyktų išsaugoti šį vieną iš vertingiausių parko medžių);

40. Uosis (apie 120 cm skersmens) - vienbalsiai nepritarta pašalinimui. Uosis blogos būklės, tačiau vertingas ne tik kraštovaizdžio (kaip Šateikių dvaro sodybos parko vertingoji savybė) bet ir biologinės įvairovės požiūriu;

41. Liepa (50 cm skersmens) - vienbalsiai nepritarta pašalinimui. Liepos kamienas tuščiaviduris, tačiau dalis lajos yra žaliuojanti. Nuspręsta išsaugoti dėl biologinės įvairovės.

42. Skroblas (70 cm skersmens) - vienbalsiai nepritarta pašalinimui. Pasviręs iš šaknų, bet vertingas kraštovaizdžio požiūriu (kaip Šateikių dvaro sodybos parko vertingoji savybė) Rekomenduojama stebėti būklę ir pasvirimo kampo pakitimus ir esant pablogėjimui kreiptis pakartotinai dėl įvertinimo;

43. Skroblas (35 cm skersmens) - vienbalsiai nepritarta pašalinimui. Nepatenkinamos būklės, tačiau nuspręsta išsaugoti dėl biologinės įvairovės.

44. Liepa (45 cm skersmens) - vienbalsiai nepritarta pašalinimui.

45. Klevas (80 cm skersmens, augantis šalia Šateikių dvaro sodybos ponų namo) – Šateikių seniūnijos darbuotojai informavo, kad šiam klevui 2022 m. vasario mėn. yra parengtas Leidimas jį šalinti neatlygintinai, tačiau medžio šalinimo darbai nebuvo atlikti. N. Ablingis išreiškė nuomonę, kad jeigu jau yra išduotas Leidimas, tai šio klevo pakartotinai vertinti neturėtumėme. L. Barysienė pažymėjo, kad klevas yra arti pastato ir galimai kelia jam pavojų. Komisijos narė K. Pertrulevičienė pateikė pastabą, kad Leidimas klevo pašalinimui buvo išduotas netikslingai, nes vertinant klevo būklę nėra pagrindo jo pašalinimui nekompensavus želdinių atkuriamosios vertės. Komisijos narės L. Baumilė ir R. Jakumienė pritarė, kad norint pašalinti saugotiną klevą turi būti paskaičiuota bei atlyginta atkuriamoji vertė, nes klevas neatitinka Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu patvirtintų Želdinių atkuriamosios vertės įkainių 2 priedo 1.4. punkte nustatytų blogos būklės kriterijų. Komisija nepritarė klevo pašalinimui. Rekomenduojama neintensyviai pagenėti klevą retinant jo lają. Genėjimo darbus gali atlikti tik atestuotas specialistas – arboristas;

Komisija priimdama sprendimus dėl parke augančių saugotinių medžių pašalinimo atsižvelgė į tai, kad Šateikių dvaro sodybos parke augantis želdiniai yra parko vertingoji savybė, dėl to net kai kuriuos nepatenkinamos būklės medžius, tačiau nekeliančius pavojų statiniams, buvo nuspręsta išsaugoti.

2020 metais parengtoje Šateikių dvaro sodybos parko želdinių ekspertizės ataskaitoje ekspertai nurodė, kad pavienė parko medžių būklės ekspertizė nėra pakankama priemonė siekiant užtikrinti parko kaip vertingo želdyno visumos ir atskirų jo medžių gyvybingumą ir sociokultūrinį reikšmingumą. Ekspertai ataskaitoje pateikė pirmaeiles rekomendacijas parko tvarkymo organizavimui (Ekspertizės ataskaita pridedama). Rekomenduojama Šateikių seniūnijai ieškoti galimybių nuosekliai istorinio želdyno tvarkymui.

Komisija rekomenduoja Šateikių seniūnijai prie patekimų į parką įrengti informacinę lentelę, kurioje būtų nurodyta atitinkama ar kita analogiška informacija: *„Šateikių dvaro sodybos parke auga seni ir vertingi medžiai. Dėl savo amžiaus ir būklės šie medžiai gali išvirsti. Esant stipriam vėjui ar audrai nerekomenduojama lankytis parke“*.

Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos Šiaulių valdybos (toliau – AAD) atstovas informavo, kad nuomonė dėl Šateikių dvaro sodybos parko medžių, kurių pašalinimui posėdžio metu Komisijos nariai pritarė bus pateikta atskirai raštu. AAD 2022-10-28 raštu Nr. (14.1)-AD5-21226 „Dėl Šateikių dvaro parke augančių saugotinių želdinių“ (pridedama) nurodė, kad neprieštarauja, kad neatlygintinai būtų pašalinti Šateikių dvaro parke augantys stiebo ir šaknų puvinio, vabzdžių kenkėjų ar grybinių ligų pažeisti medžiai

NUTARTA:

1. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos želdynų įstatymo 13 straipsnio 3 dalies 3 punkto nuostatomis, neskaičiuojant atkuriamosios vertės kompensacijos, leisti šalinti šiuos dvidešimt blogos būklės medžių:

- 1.1. Klevas (5 vnt.) – 39 cm, 60 cm, 59 cm, 40 cm, 33 cm skersmens;
 - 1.2. Liepa (4 vnt.) – 37 cm, 35 cm, 31 cm, 27 cm skersmens;
 - 1.3. Uosis (9 vnt.) – 31 cm, 41 cm, 41 cm, 37 cm, 58 cm, 24 cm, 33 cm, 30 cm, 43 cm skersmens;
 - 1.4. Beržas (1 vnt.) - 45 cm skersmens;
 - 1.5. Sidabrinė eglė (1 vnt.) - 41 cm skersmens;
2. Nustatyti, kad draudžiama kirsti, kitaip iš augimo vietos pašalinti ar intensyviai genėti saugotinus medžius nuo kovo 15 dienos iki rugpjūčio 1 dienos, vadovaujantis Lietuvos Respublikos želdynų įstatymo 14 straipsnio 3 dalies nuostatomis.
3. Rekomenduoti neintensyviai pagenėti 80 cm skersmens klevą, augantį šalia Šateikių dvaro sodybos ponų namo, retinant jo lają. Genėjimo darbus gali atlikti tik atestuotas specialistas – arboristas;
4. Rekomenduoti Šateikių seniūnijai ieškoti galimybių nuosekliai Šateikių dvaro sodybos parko istorinio želdyno tvarkymui.
5. Rekomenduoti Šateikių seniūnijai prie patekimų į parką įrengti informacines lenteles.

PRIDEDAMA:

1. AAD 2022-10-28 rašto Nr. (14.1)-AD5-21226 „Dėl Šateikių dvaro parke augančių saugotinių želdinių“ el. dokumento nuorašas, 2 lapai.
2. Šateikių dvaro parko Plungės rajone medžių būklės ir rizikos laipsnio aplinkai arboristinis įvertinimas ir projektiniai pasiūlymai, 24 lapai.

Protokolas pasirašytas elektroniniais parašais.

Kraštovaizdžio
ir želdynų
ekspertų
grupė

**ŠATEIKIŲ DVARO PARKO PLUNGĖS RAJONE MEDŽIŲ
BŪKLĖS IR RIZIKOS LAIPSNIO APLINKAI ARBORISTINIS
ĮVERTINIMAS IR PROJEKTINIAI PASIŪLYMAI**

Parengė: ekspertas dr. Remigijus Bakys,
ekspertas Steponas Deveikis,
ekspertas Renaldas Žilinskas

**Vilnius – Kaunas – Plungė
2019–2020 metai**

T U R I N Y S

1. Įvadas	3
2. Tyrimo ir vertinimo metodika	5
Literatūra ir šaltiniai	10
3. Aprašomoji dalis	11
3.1. Esamo istorinio želdyno kraštovaizdžio vertinimo apmatai	11
3.2. Parko dendrologinės vertybės	12
3.3. Medžių aprašymas ir keliamos rizikos vertinimas	16
4. Apibendrinimas ir išvados. Rekomendacijos	19
5. Ekspertų kvalifikacija	21

Pastaba. Kaip atlikta paslauga vertinama ir paslaugų atlikimo aktu perduodama šioje ataskaitoje pateikti trijų parko medžių aprašai ir keliamos rizikos vertinimas.

1. ĮVADAS

Bendroji informacija.

Užsakovas:	Plungės rajono savivaldybės administracija
Užsakovo atstovas:	Roberta Jakumienė el. paštas <i>roberta.jakumiene@plunge.lt</i>
Objekto adresas:	Šateikių dvaro parkas, Šateikiai, Plungės r.
Vertinimo objektas:	Istorinio želdyno – Šateikių dvaro parko – teritorija ir atskiri parko medžiai
Tyrimo ir vertinimo tikslas:	medžių būklė; grėsmės ir rizika
Apžiūros data:	2019-10-04
Ataskaitos parengimo data:	2020-12-16
Vertinimo lygis:	II vertinimo lygis – pagrindinis vertinimas
Vertinimo laikotarpis:	3 metai
Pažeidžiami objektai:	žmonės (lankytojai ir praeiviai), pastatai, parko želdiniai

Paslauga teikiama ir ataskaita parengta vadovaujantis Plungės rajono savivaldybės administracijos užsakymu ir 2019-08-23 sudaryta Plungės rajono savivaldybės želdinių būklės ekspertizės ir inventorizavimo paslaugų teikimo sutartimi Nr. BT6-01-398. Sutartyje nustatyta, kad „ekspertizė bus atliekama, kai želdiniams pertvarkyti, naikinti ar veisti bus reikalinga papildomos informacijos apie želdinių būklę ar kai kils ginčai dėl želdinių, numatytų pertvarkyti, naikinti ar įveisti, būklės“. Užsakovas pateikė užsakymą 2019-09-02 raštu Nr. AS-4746 „Dėl želdinių būklės ekspertizės paslaugų“ ir jį pakartojo 2020 m. vasarą, prašydamas atlikti keliasdešimt medžių būklės ekspertizę.

Daroma prielaida, kad Šateikių dvaro parko medžių būklės ekspertizė nėra savitikslių priemonė, ja kuriamas pagrindas Užsakovo ketinimui sutvarkyti šį istorinį želdyną. Tai būtų svarbus, sveikintinas ir savalaikis Šateikių gyvenvietės gerovę ir patrauklią sociokultūrinę aplinką kuriantis siekis.

Paslaugos aprėptis: 1) buvusio Šateikių dvaro parko teritorijos (esamo želdyno) kraštovaizdinė ekspertizė, bendrasis apžvalginis kraštovaizdžio tyrimas ir vertinimas; 2) atskirų medžių arboristinė ekspertizė; 3) parko teritorijos želdinių būklės arboristinių išvadų ir pirminio arboristinio tvarkymo priemonių aprašo parengimas.

Atraminiai (pradiniai) duomenys:

1. Literatūros šaltiniai ir anksčiau atliktų parko tyrimų ir želdinių inventorizacijos duomenys (surinkti ekspertizės ataskaitos autorių);

2. Teritorijos topografinis planas M 1:500 ir įvairios schemos.

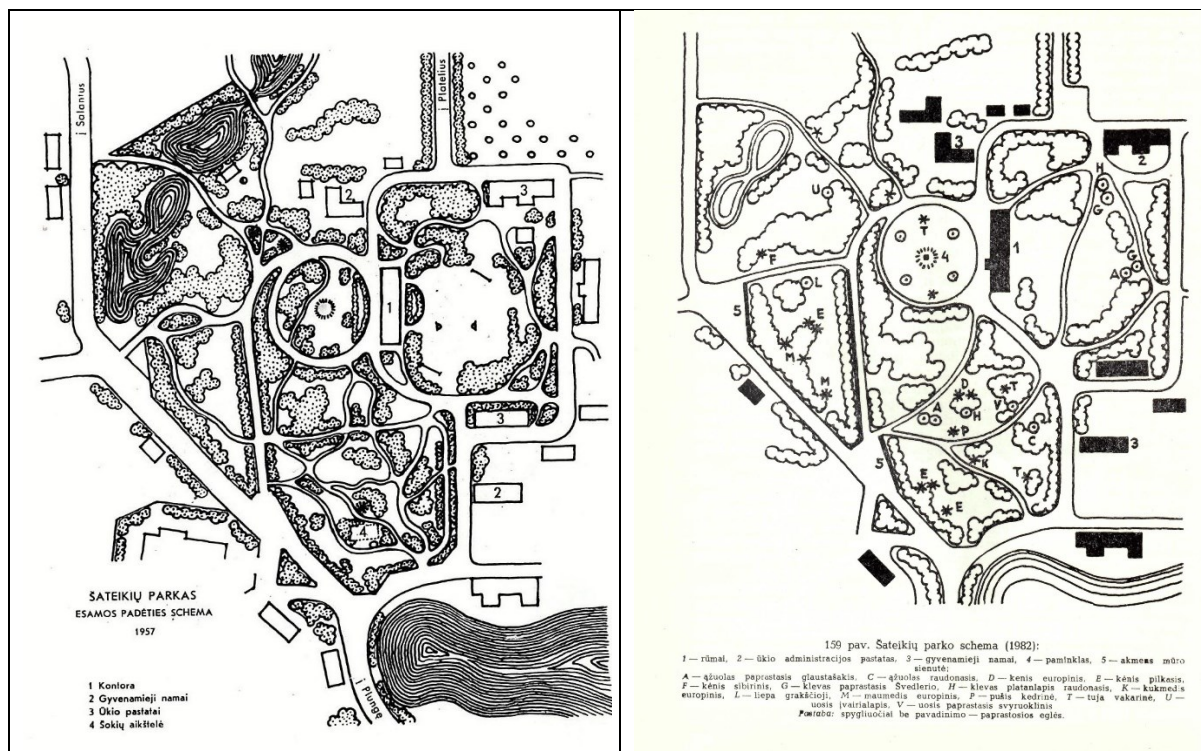
Paslaugos vykdytojai ir parko teritorijos želdinių arboristinio ir kraštovaizdinio įvertinimo ataskaitos autoriai: Kraštovaizdžio ir želdynų ekspertų grupės (KŽEG) nariai dr. Remigijus Bakys, Renaldas Žilinskas ir Steponas Deveikis. Jų kvalifikaciniai duomenys pateikiami ataskaitos prieduose.

Darbo (tyrimų ir vertinimų) eiga. Grupės nariai situaciją vertino vietoje (*in situ*), apsilankydami teritorijoje dar 2019 m. spalio pradžioje, tęsdami darbą ir atlikdami tyrimus iki 2020 m. pradžios. Virusų COVIDUS-19 pandemijos ir karantino sąlygomis lauko darbai nebuvo tęsiami. Atlikta dokumentinė analizė Ataskaitoje glaustai pristatoma darbo metodika, aptariamas tyrimų ir vertinimų pobūdis. Pateikiama medžiaga – bendras kraštovaizdžio vertinimas, kai kurių medžių aprašymas ir arboristinis vertinimas, ekspertizės apibendrinimas ir išvados bei rekomendacijos – viliamės bus reikšminga tiek Užsakovui (savivaldybės administracijai ir Tarybai), tiek ateityje parko teritorijos tvarkymo projektinių pasiūlymų (PP) autoriams.

Ekspertinio vertinimo esminių išvadų formulavimas. Šateikių istorinio želdyno ir atskirų jo želdinių estetinės svarbos, medžių būklės ir keliamos rizikos aplinkai arboristinio ir kraštovaizdinio įvertinimo preliminaros išvados teikiamos nuosekliai atlikus paslaugos aprėptyje nurodytus darbus ir tyrimus. Ataskaitoje apibūdinama teritorijos kraštovaizdžio savastis, jos estetiškas ir ekologinis potencialas, augavietės sąlygos. Tyrimui ir vertinimui naudoti literatūros šaltinių ir apžvalginio tyrimo *in situ* duomenys.

Atliktu tyrimu konstatuojama nagrinėjamos teritorijos kultūrinio kraštovaizdžio (želdyno) vertė. Akcentuotina šios teritorijos (parko) ekologinė, socialinė, kultūrinė, istorinė, memorialinė, estetinė, edukacinė reikšmė (reikšmių suma). Analizuojama ir vertinama teritorija atitinka istorinio želdyno (parko) sampratą, todėl toliau Ataskaitos tekste taip ir vadinama.

Parko teritorijos želdinių tvarkymas turėtų būti planuojamas ir projektuojamas pagal Ataskaitoje pateiktas rekomendacijas.

1 pav. Šateikių dvaro parko schemas, sudarytos kraštovaizdžio architekto Antano Tauro, 1957 ir 1982 m.
Šaltinis: Tauras, 1966, 1988.

2. TYRIMO IR VERTINIMO METODIKA

Želdynų tvarkymo projektams, projektiniams sprendiniams pagrįsti reikalingi įvairūs tyrimai. Kaip teigia Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos aprobuota *Želdynų projektų rengimo metodika* (2015) tyrimų kiekis ir būtinumas nustatomas atsižvelgiant į projekto apimtį, projekto rengimo teisinius dokumentus ir projektavimo darbų rangos sutartį (Metodika, p. 19).

Trumpai ir glaustai apžvelgsime mūsų atliktų tyrimų metodinius pagrindus ir principus.

Bendrieji kraštovaizdžio ir želdyno raidos tyrimai. *Želdynų projektų rengimo metodikoje* (2015, p. 20) kalbama ir apie bendruosius kraštovaizdžio tyrimus, kurie Lietuvoje atliekami retai, nes nėra parengtos metodikos ir nenustatyti aiškūs reikalavimai ir svertai teisės aktuose. Rengiant tokius tyrimus bendruoju atveju įvertinama projektuojama teritorija ir ją supantis kraštovaizdis. Kraštovaizdžio elementai vertinami atsižvelgiant į bendrą supančio kraštovaizdžio kontekstą – mūsų nagrinėjamu atveju į urbanistinę (Šateikių gyvenvietės) kraštovaizdžio sanklodą ir artimiausią parko aplinkumą.

Panašiu principu, įvertinant bendrą kontekstą ir sąsajas gali būti atliekami ekologiniai arba bioįvairovės tyrimai. Ekologinių tyrimų grupei priskirtini ir fitopatologiniai (augalų ligų) tyrimai. Ekologinių tyrimų duomenimis vadovaujamosi parenkant augalus ir kitus želdyno elementus. Šateikių dvaro parkas yra istorinis želdynas, kultūros ir gamtos paveldo objektas. Todėl mūsų ekspertizės ataskaitoje pateikiama glausta istorinio želdyno raidos apžvalga, aptariama jo sociokultūrinė vertė.

Bendrųjų kraštovaizdžio tyrimų metu vertinama ir vizualinė kraštovaizdžio raiška. Esant neigiamiems vizualinės įtakos aspektams paprastai pasiūlomos švelninančios priemonės, kurios galėtų (turėtų) būti projektuojamos.

Atliekant kraštovaizdžio tyrimus taip pat yra vertinama :

- Kraštovaizdžio pobūdis ir jo išskirtinumas (reljefas, dirvožemis, želdiniai ir pan.);
- Teritorijos žemėnauda;
- Antropogeninių elementų visuma, išskiriant vertingus elementus, problemines vietas;
- Teritorijos gretimybės, vizualiniai ir funkciniai ryšiai;
- Gamtinis karkasas, jeigu jis nustatytas teritorijų planavimo dokumentuose, ir pan. (Metodika, 2015 : 20).

Dendrologiniai tyrimai ir arboristinė ekspertizė. *Lietuvos Respublikos želdynų įstatymas* (toliau – Želdynų įstatymas) ir jo įgyvendinamieji teisės aktai numato želdinių inventorizavimą ir želdinių būklės ekspertizės tvarką – aprašą, kuriame nustatytas želdinių ekologinės ir estetinės būklės tyrimas. Dendrologinio tyrimo ir vertinimo nenumato jokie teisės aktai. Tokio tyrimo metodiniai pagrindai aptariami *Želdynų projektų rengimo metodikoje* (2015, p. 28–31) ir Mildos Aidukaitės straipsnyje (2016) „Dendrologijos mokslo objektai – kraštovaizdžio architektūros meninės raiškos pagrindas“ leidinyje *Miestų želdynų formavimas* (Nr. 1(13), p. 10–18).

Želdynų projektų rengimo metodikoje (2015, p. 28–31) esamų želdinių inventorizacija siūloma kaip privalomas dokumentas prieš pradedant bet kokius želdyno tvarkymo projektavimo darbus. Želdinių inventorizavimo gairės yra apibrėžtos Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu patvirtintose *Želdynų ir želdinių inventorizavimo ir apskaitos taisyklėse* (2008).

Želdinių būklės ekspertizės tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. gruodžio 14 d. įsakymu Nr. D1-673 (2012 m. redakcija) nustato ne tik želdinių būklės ir poveikio aplinkai vertinimo gaires, bet ir želdinių estetinės svarbos įvertinimo kriterijus (poveikį):

„10. Vertinant želdinių estetinę svarbą, būtina įvertinti jų teigiamą ir neigiamą poveikį aplinkos estetikai.

11. Želdiniai, gerinantys aplinkos estetiką (darantys teigiamą poveikį aplinkos estetikai):

11.1. želdiniai (pavieniai medžiai, medžių ir krūmų grupės) – akcentai želdyne ar žalumos plote;

11.2. medžiai ar krūmai su išpūdingos originalios formos lajomis ar kamienais;

11.3. medžiai, atitinkantys saugotinių medžių kriterijus;

11.4. želdiniai su ryškiais dekoratyvinių formų požymiais;

11.5. želdiniai, sudarantys foną pastatams;

11.6. želdiniai, sudarantys želdyno planinės struktūros pagrindą;

11.7. želdiniai, užstojantys neestetiskus aplinkos objektus (atliekų konteinerius, kuro atviras sandėliai ar sandėlius, metalinius garažus ir pan.);

11.8. medžiai, valstybės ar savivaldybių saugomi gamtos paveldo objektai;

11.9. medžiai, įtraukti į augalų nacionaliniams genetiniams ištekliams priskirtų medžių grupių ir pavienių medžių sąrašą.

12. Želdiniai, darantys šiuo metu ar galintys daryti laike neigiamą poveikį aplinkos estetikai:

12.1. želdiniai, užstojantys arba galintys užstoti meniškų pastatų ar skulptūrų, kultūros ar gamtos paveldo objektus (esantys paveldo objektų vizualinės apsaugos zonoje);

12.2. želdiniai, visiškai arba iš dalies užstojantys (arba galintys užstoti) vertingus gamtovaizdžius arba atskirus išpūdingus gamtovaizdžių elementus.“

Kaip teigia M. Aidukaitė (2016), dendrologiniu želdyno vertinimu pagrindžiamas želdyno ekologinis ir estetiškas reikšmingumas, medžių šalinimo priežastingumas. Labiau detalizuojant dendrologinę informaciją, galėtume išvengti daug bereikalingų konfliktų ir ginčų. Ypač svarbus toks tyrimas ir vertinimas jautrioje želdyno vietoje. M. Aidukaitės siūloma Taikomųjų dendrologinių tyrimų metodika istoriniams želdynams aprėpia 32 rodiklius (lentelė apima 32 grafas). Įdomus ir svarbus reikšmingumo želdyno kompozicijoje aptarimas, pažymint: E – auga eilėje; A – auga alėjoje; G – medžių grupėje; L – medžių „lizdas“; M – masyvas; S – *soliteras* (vienišius); P – pavienis medis; Š – šalintinas medis.

Atskirų medžių arboristinė ekspertizė atlikta kliaujantis arboristikos teorijoje ir praktikoje pripažintais principais. Įvertinta medžių fiziologinė būklė ir nustatytas pavojaus laipsnis žmonių ir supančios aplinkos atžvilgiu. Prie medžių aprašymo pateikiamos fotografijos su pažymėtomis probleminėmis vietomis. Pažymėtina, kad medžių fiziologinė būklė vertinta vegetacijos periodo pabaigoje, rudenį. Gyvybingumas nustatytas pagal bendrą lajos, metinių ūglių būklę, kompensacinės (reakcinės) medienos prieaugį.

Pateikiamas svarbiausių medžių detalus vertinimas užpildant žiniaraštį (kortelę) ir bendras parko teritorijos želdinių aprašymas ir vertinimas. Parke augantys medžiai liudija turtingą želdinimo tradiciją ir yra svarbūs, vertingi dendrologijos objektai, gyvenvietės kraštovaizdžio sanklodos ir bioįvairovės elementas.

Atskirų medžių vertinimas susiejamas su taikoma Urbanistiniuose želdynuose augančių medžių keliamo pavojaus vertinimo metodika.

Urbanistiniuose želdynuose augančių medžių keliamo pavojaus vertinimo metodika. Vertinant medžių keliamas grėsmes urbanizuotose, žmonių tankiai lankomose teritorijose, pasaulinėje praktikoje dažniausiai vartojamos dvi sąvokos: a) pavojingi aplinkai medžiai ir b) medžių ydos (defektai). Pavojingas aplinkai medis – tai medis, turintis struktūrinių defektų, dėl kurių jis visas arba jo dalis gali griūti/lūžti, sukeldamas pavojų žmonėms ir/arba kitiems netoliese esantiems objektams. Medžio defektai – dažniausiai mechaninio pobūdžio sužalojimai ar ligų padaryti pažeidimai, silpninantys stiebą, šaknų sistemą ir (arba)

šakas, ko pasėkoje atskiros medžio dalys apmiršta, atsiranda struktūriniai pažeidimai (pvz. sekli šaknų sistema, daugiakamieniškumas, silpnos šakų prisisegimo vietos, trapi kamieno mediena, įvairūs įtrūkimai ir pan.).

Vieningos medžių keliamo pavojaus (rizikos) vertinimo metodikos pasaulyje nėra, be to, kiekvienos šalies ar net miesto adaptuotoje metodikoje juntama ženkliai subjektyvumo dozė. Taip yra dėl šių pagrindinių priežasčių:

1. Neįmanoma numatyti aplinkybių, dėl kurių ir kada medis žus ateityje (žūti, lūžti ar išvirsti, susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, gali ir visiškai sveikas medis).
2. Urbanistinė aplinka pasižymi stipriu antropogeniniu poveikiu, dėl ko visiškai sveikų medžių miestų želdiniuose praktiškai nėra. Medžių sveikatingumo stoka paaiškintina tiek solidžiu gyvenvietėse, parkuose augančių medžių amžiumi, tiek tiesioginių stresorių, tokių kaip prastos dirvožemio savybės, oro ar grunto užterštumas, prasta genėjimo kultūra, įvairūs mechaniniai pažeidimai ir pan., gausa.
3. Medžiai miestuose, ypač seni, laikomi didele vertybe, todėl jie paprastai prižiūrimi bei saugomi iki „kritinio momento“ (dažniausiai – iki visiško nudžiūvimo, aiškaus stabilumo arba estetiškos vertės praradimo). Neretai net medžių priežiūros specialistai, arboristai negali vienareikšmiškai atsakyti, ar akivaizdžių struktūrinių ir sveikatos problemų turintį medį dar verta palikti augti, o medžio būklę įvertinti patikima skaitine išraiška yra praktiškai neįmanoma. Tokiais atvejais pasitelkiamos žinios, patirtis ir surinkta informacija, leidžiantys suskirstyti medžius į sąlygines (ir dėl to subjektyvias) pavojingumo/būklės kategorijas.

Mūsų taikoma metodika iš esmės apima kompleksinį išorinės medžio sveikatingumo būklės, struktūrinių defektų (tiek išorinių, tiek vidinių) bei medį supančios aplinkos įvertinimą. Vertinant medžio stabilumą, svarbu nustatyti puvinio išplitimą kamieno. Tam reikalingos specialios žinios ir patirtis bei specialūs prietaisai, šiuo atveju tyrimas atliktas medžių toomografu ARBOTOM.

Vizualaus medžių bei jų aplinkos vertinimo metodika yra parengta remiantis Tarptautinės arboristikos draugijos (*International Society of Arboriculture, ISA*) parengta ir taikoma metodika, derinant su Lietuvoje įgyta patirtimi. Numatomi 3 medžių rizikos vertinimo lygiai:

I lygis: ribotas vizualus vertinimas – faktiškai nustato medžius, kurie patenka į neišvengiamo ar tikėtino įvykio (lūžimo, išvirtimo ir pan.) tikimybės kategoriją.

II lygis: pagrindinis vertinimas – detalus vizualus medžio ir jį supančios aplinkos inspektavimas, surinktų duomenų sintezė.

III lygis: aukštesnio lygio vertinimas – detalesnis tam tikros medžio dalies (kamieno, skeletinių šakų prisitvirtinimo prie kamieno, šaknų kaklelio ir šaknų būklės, ir pan.), potencialių pažeidžiamų objektų, medį supančios aplinkos, įvertinimas. Šio vertinimo metu gauti tikslesni duomenys gali pakeisti sprendimą dėl vertinamo medžio išsaugojimo ar pašalinimo.

Vadovaujamės II lygio – pagrindinio vertinimo – apibrėžimu ir mūsų parengta metodika leidžia vertinamus medžius priskirti sąlyginėms kategorijoms, nusakančioms potencialiai jų keliamą grėsmę žmogui ir juos supantiems objektams (2 ir 3 lentelės).

2 lentelė. Įvykio (medžio lūžimas, virtimas, šakų kritimas ir kt.) ir žalos padarymo tikimybės skalė (pagal ISA).

Įvykio tikimybė	Žalos padarymo objektui tikimybė			
	Labai maža	Maža	Vidutinė	Didelė
Neišvengiama	Mažai tikėtina	Šiek tiek tikėtina	Tikėtina	Labai tikėtina
Tikėtina	Mažai tikėtina	Mažai tikėtina	Šiek tiek tikėtina	Tikėtina
Įmanoma	Mažai tikėtina	Mažai tikėtina	Mažai tikėtina	Šiek tiek tikėtina
Netikėtina	Mažai tikėtina	Mažai tikėtina	Mažai tikėtina	Mažai tikėtina

Ivykio (lūžio, išvirtimo, šakų kritimo) tikimybė:

Neišvengiama – medžio ar jo dalies lūžis ar virtimas jau prasidėjęs ar labai tikėtina, jog prasidės artimiausiu metu, net jeigu nėra stipraus vėjo ar didelės apkrovos. Ši kategorija nustatoma nepaisant numatyto vertinimo termino.

Tikėtina – medžio ar jo dalies lūžis ar išvirtimas galimas esant normalioms oro sąlygoms per nustatytą vertinimo terminą.

Įmanoma - medžio ar jo dalies lūžis ar išvirtimas galimas esant ekstremalioms oro sąlygoms, bet negalimas esant normalioms oro sąlygoms per nustatytą vertinimo terminą.

Netikėtina - medžio ar jo dalies lūžis ar išvirtimas negalimas esant normalioms oro sąlygoms ir negalimas esant ekstremalioms oro sąlygoms per nustatytą vertinimo terminą.

Žalos padarymo objektui (žmonėms, transportui, pastatui, etc.) tikimybė:

Didelė – didelė tikimybė, jog medis ar jo dalis padarys žalą objektui.

Vidutinė - tikimybė, jog medis ar jo dalis padarys žalą objektui yra, bet ne kiekvienu atveju.

Maža - yra nedidelė tikimybė, jog medis ar jo dalis padarys žalą objektui.

Labai maža - yra menka tikimybė, jog medis ar jo dalis padarys žalą objektui.

3 lentelė. Medžio keliamo pavojaus vertinimo matrica, sudaryta atsižvelgiant į įvykio ir žalos tikimybę (žr. 2 lentelę) bei prognozuojamų pasekmių mastą (pagal ISA).

Įvykio ir žalos padarymo tikimybė	Įvykio pasekmės			
	Nereikšmingos	Nežymios	Žymios	Sunkios
Labai tikėtina	Žemas	Vidutinis	Aukštas	Ekstremalus
Tikėtina	Žemas	Vidutinis	Aukštas	Aukštas
Šiek tiek tikėtina	Žemas	Žemas	Vidutinis	Vidutinis
Mažai tikėtina	Žemas	Žemas	Žemas	Žemas

Dažniausiai urbanistiuose želdiniuose augančių medžių keliamo pavojaus vertinimo procedūros esmė yra nustatyti ribą, kurią peržengus, medžius rekomenduojama sutvirtinti arba pašalinti. Paprastai, siekiant kaip galima ilgiau išsaugoti miesto želdinius, medžiai šalinami tik tuomet, kai jų keliamas pavojus pagal 3 lentelėje pateikiamą vertinimo matricą yra vertintinas žymeniu “Aukštas” arba “Ekstremalus”.

Medžių individualaus vertinimo metu surinkti duomenys buvo surašyti į tam tikrą aprašo formą – medžio vertinimo pasus, kurie pateikiami šioje ataskaitoje. Prie vieno aprašo pridedama ir tomografinė puvinio paplitimo kamienne analizė, kamieno tomograma. Teikiamos išvados ir rekomendacijos dėl visų trijų vertintų medžių.

Reikia turėti omenyje, kad bet kuri medžio vertinimo metodika turi tam tikrų apribojimų, į kuriuos turi būti atsižvelgta gavus medžio vertinimo ir būklės prognozės rezultatus.

Pateikiamas medžio keliamos grėsmės vertinimas:

- apribotas specifinių grėsmės faktorių nustatymo procentu ir gali neapimti kažkurio vieno grėsmės faktoriaus;
- apima žymią daugumą žinomų ar nustatytų objektų, kurie gali būti pažeisti medžio virtimo atveju; apima tik matomą ar aptinkamą vertinamo medžio būklę;
- pateikia vertinamų medžių būklę ir medį supančios aplinkos vertinimą esamu laiku;
- ne visi medžio defektai aptinkami ir ne visi medžio virtimo ar lūžių atvejai numatomi;

- laikotarpis, kuriam vertinamas medis (mūsų atveju – trys metai), joku būdu negali būti laikomas kaip medžių grėsmės keliamo pavojaus „garantinis laikotarpis“;
- bet kuris medis, nepaisant jo matomų ar nematomų silpnų ar pažeistų vietų, turi galimybę išvirsti ar nulūžti veikiamas išorinių jėgų, kurios stipriai viršija jo aplinkai įprastų išorinių jėgų veikimą.

Medžių vertinimo pasai, pateikiami šioje ataskaitoje, gali būti naudojami atskirai nuo šio teksto. Tačiau **tik visas ataskaitos tekstas atitinka atlikto darbo** – Plungės r. Šateikių dvaro parke augančių medžių būklės ir rizikos laipsnio aplinkai **arboristinio įvertinimo (ekspertizės) – turinį ir apimtį** bei Užsakovui teikiamo dokumento turinį. Ateityje medžių vertinimo (būklės ekspertizės) darbai turėtų būti tęsiami, ir medžių vertinimo pasų turėtų būti pateikiama daugiau.

Išvadų ir rekomendacijų formulavimo principai. *Želdynų projektų rengimo metodikoje* (2015, p. 32) aptariami esamos būklės tyrimų apibendrinimo ir išvadų pateikimo klausimai. Pirmiausia esamą būklę siūloma apibūdinti pagal tris pagrindinius aspektus: gamtinį (biologinė įvairovė, dirvožemis, apšvietimo (insoliacijos) sąlygos, drėgnumas, vėjai, reljefas, natūralūs vandens telkiniai ir šaltiniai); antropogeninį (inžinerija, statiniai, hidrotechniniai, infrastruktūriniai, archeologiniai aspektai); socialinį (gyventojai, verslas, socialiniai pokyčiai, saugumas, visuomeniniai ir kultūriniai, edukaciniai aspektai). Kraštovaizdžio architektūros raiškos analizės požiūriu reikšminga yra trinarė aplinkos vertinimo sistema (Deveikienė, 2018; 3 lentelė), apimanti estetinius, ekologinius ir socialinius kriterijus. Šiais principais ir kriterijais vadovaujantis formuluojamos kraštovaizdžio tyrimų ir arboristinės ekspertizės išvados bei teikiamos rekomendacijos dėl Šateikių dvaro parko teritorijos želdinių ir, svarbiausia, viso istorinio želdyno urbanistiniame kraštovaizdyje tvarkymo.

3 lentelė. Kraštovaizdžio architektūros principų ir kriterijų taikymas vertinant urbanistinės (šiuo atveju istorinio želdyno) aplinkos kokybę.

	ESTETINIAI	EKOLOGINIAI	SOCIALINIAI
Tyrimui pasirinkti kriterijai	Nuoseklumas Skaitomumas Sudėtingumas Paslaptینگumas	Natūralumas Bioįvairovė Ekologinis pajėgumas Sukurtos ekosistemos	Pasiekiamumas Saugumas Socialinė įtrauktis Funkcijų pasidalijimas
Kraštovaizdžio architektūros priemonių taikymas			
Kraštovaizdžio architektūros principai	Estetinis-emocinis efektas	Tvaraus miesto kūrimas	Socialinis efektas
ANAMNEZĖ	Daugiaplanės perspektyvos, miesto siluetas, panoramos	Regionalumas Kompleksiškumas	Vietos identitetas
PROCESAS	Kontrastas tarp gyvosios gamtos ir statinių	Vietinių augalų ir natūralių medžiagų panaudojimas	Fizinė ir dvasinė rekreacija
ERDVINIS SEKVENAVIMAS	Šviesos, spalvų ir formų kaita laike	Gamtinių išteklių taupymas ir panaudojimas	Sveika aplinka
	Horizonto linija ir jos kaitos efektai	Degradavusių teritorijų atkūrimas	Humaniška aplinka
KONTEKSTAS	Atvirų ir uždarytų erdvių kaita Vaizdų kaitos dinamika	Tvari vandentvarka	Bendruomenės saviraiška

Šaltiniai: S. Marot 1995, V. Deveikienė 2018

Šio istorinio želdyno tvarkymas, PP sprendiniai turėtų būti pagrįsti kraštovaizdine mąstysena (angl. *Design thinking*) ir bazine samprata, paremta inovatyviais Žaliojo Kurso (angl. *Green Deal*), žaliosios infrastruktūros formavimo ir kraštovaizdžio architektūros principų taikymu. Todėl pavieniai eklektiški, tik medžio būklės tyrimu argumentuoti sprendimai tegali būti parko avarinės būklės likvidavimo ir nuoseklaus parko sklypo tvarkymo darbų pradžios pagrindas.

Rekomendacijų pasiūlymai ir sprendiniai turėtų būti svarstomi su visuomene ir savivaldos struktūromis ir vertinami integruotai aplinkinių parkui gretimų teritorijų atžvilgiu, siekiant užtikrinti istorinio želdyno teritorijos vientisumą ir darną. Želdyno savininkui ir tvarkybos darbų užsakovui teikiamas aktualus, arboristiniais tyrimais ir bendru sociokultūrinio kraštovaizdžio vertinimu paremtas išvadų paketas.

Teorinį ir mokslinį, metodinį tyrimų ir išvadų pagrindą suponuoja ne tik pradiniai duomenys, tyrimų *in situ* medžiaga, bet ir mūsų nagrinėta ir aptarta metodinė literatūra.

Literatūra ir šaltiniai

Aidukaitė M. (2016). Dendrologijos mokslo objektai – kraštovaizdžio architektūros meninės raiškos pagrindas // *Miestų želdynų formavimas*, Nr. 1 (13), p. 10–18.

Čeponytė, G., Sanderson, R. (2015). *Želdynų projektų rengimo metodika*. Vilnius: Aplinkos ministerija, VšĮ gamtos paveldo fondas ir UAB „Ex Arte“, 132 p.

Deveikienė, V. (2018). *Kraštovaizdžio architektūros ir urbanistikos sąveika: humanitarinių mokslų (menotyra) daktaro disertacija*, Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 198 p.

Gamtos paveldo objektų tvarkymo rekomendacijos (2020), patvirtintos Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos direktoriaus 2020-01-21 įsakymu Nr. V-5 „Dėl Gamtos paveldo objektų tvarkymo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“ (galiojanti 2020-05-28 įsakymo Nr. V-58 redakcija).

Januškevičius, L. (2004). *Lietuvos parkai*. Kaunas: Lututė,

Kuisys, T., Naugžemys, D., Skridaila, A., Žilinskaitė, S. and Žvingila, D. 2007. Random Amplified Polymorphic DNA Analysis of Genetic Diversity of *Taxus baccata* L. in Provenances of Baltic Sea Countries. *Baltic Forestry* 13 (2): 184-189

Lietuvos Respublikos želdynų įstatymas (2008; galiojanti redakcija). Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.301807/asr>

Lonsdale, D. (ed.) (2013). *Ancient and other veteran trees: further guidance on management*. London: Tree Council, 202 p.

Tarptautinis projektas (2019). *VETcert: Veteran tree management* (Medžių senolių tvarkybos) projekto tinklalapis, 2019. Prieiga internete: <https://www.vetcert.eu>.

Tauras, A. (1966). *Lietuvos TSR parkai*. Vilnius, 1966

Tauras, A. (1989). *Mūsų parkai*. Vilnius: Mokslo, 1989

Žilinskas, R., Bakys, R., Deveikis, S., Jurkonis, N. (2020). Medžių būklės ekspertizės metodikos projekto apmatai – aprėptis, prieštara, sprendimo būdai. *Darnios aplinkos vystymas*, Klaipėda, 1 (17), p. 122–135.

Želdinių būklės ekspertizės tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007-12-27 įsakymu Nr. D1-673 (galiojanti 2012 m. redakcija). Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.311671/asr>

3. APRAŠOMOJI DALIS

3.1. ESAMO ISTORINIO ŽELDYNŲ KRAŠTOVAIZDŽIO VERTINIMO APMATAI

Šateikių dvaro sodyba, turinti architektūrinę, istorinę, urbanistinę, kraštovaizdinę vertę, 2003 m. gegužės 13 d. įtraukta į Lietuvos nekilnojamojo kultūros vertybių registrą (kodas G365K). Sodybos kompleksui priklauso XIX a. įkurtas parkas, ponų namas (pastatytas XVIII a. II p., rekonstruotas 1804, restauruotas 1973–1976 m.), svirnas, ledainės liekanos (visi XVIII a. pab.–XIX a. pr.), oranžerija-sodininko namelis (XIX a. pab.), namas (XIX a. pr.), kluonas, tvoros fragmentai (XIX a. pab.–XX a. pr.), arklidė (1902 m.), alaus darykla, vandens malūnas (XIX a. I p., XIX a. pab.–XX a. pr.).

VLE teikiama informacija: **Šateikiai**, kaimas Plungės rajono savivaldybės teritorijoje, 13 km į šiaurės vakarus nuo Plungės; seniūnijos, parapijos centras. 620 gyventojų (2012). Pro kaimą teka Blendžiava, yra Šateikių tvenkinys (plotas 4,2 ha). Plentai į Plungę, Salantus, Kretingą. Šv. evangelisto Morkaus bažnyčia (pastatyta 1875). Paštas, ambulatorija, pagrindinė mokykla (1919–1947 pradinė, 1947–1955 septynmetė, 1955–2001 vidurinė; joje veikia istorijos ir etnografijos muziejus), kultūros centras, biblioteka (nuo 1954 m.). Išlikę Šateikių dvaro sodybos pastatai ir parkas. Prie kaimo yra Šateikių kapinynas. Istorijos šaltiniuose Šateikiai pirmą kartą paminėti 1594 m. XVII a. minimas Šateikių dvaras. 1716 m. pastatyta medinė bažnyčia. Sovietų okupacijos metais Šateikiai buvo apylinkės centras, tarybinio ūkio centrinė gyvenvietė. 1886 m. kaime buvo 115, 1923 m. Šateikių dvare buvo 310, kaime – 72, 1959 – 653, 1970 – 581, 1979 – 564, 1989 – 663, 2001 – 676 gyventojai.

Analizuojama ir vertinama teritorija atitinka istorinio želdyno (dvaro parko) sampratą. Ši teritorija – atskirasis želdynas – priskirtina kultūrinės paskirties želdynams ir yra bendros Šateikių gyvenvietės želdynų sistemos dalis.

Pirmosios žinios apie Blendžiuvos upelio (Salanto kairysis intakas) pakrantėse įsikūrusį Šateikių dvarą pasiekia iš XVII a. Tada jis priklausė Skalvydams. XVII a. viduryje dvarą nusipirko Barbora Šverinienė. 1661 m. Jokūbas Šverinas Šateikius už 54 tūkst. auksinių buvo užstatęs Danieliui ir Andriui Pliateriams. Po to kurį laiką Šateikiai priklausė Sapiegoms. Iš jų dvarą XVIII a. pr. nusipirko Pliateriai.

Nuo XVIII a. pirmosios pusės iki Pirmojo pasaulinio karo Šateikiai priklausė grafų Pliaterių giminei, jie išplėtojo dvaro sodybos ir parko kompleksą. Po Antrojo pasaulinio karo dvaro sodyboje įsikūrė tarybinis ūkis. Po 1990-ųjų dauguma dvaro pastatų išdalinta buvusio ūkio darbuotojams už pajus.

Nekilnojamojo kultūros paveldo registre Šateikių dvaro sodyba priskiriama valstybės saugomų objektų sąrašui, dvaras turi regioninės svarbos vertingųjų savybių. Jo pastatų amžius siekia XVIII a. II p.–XX a. pradžią. Kaip teigiama parkotyros literatūroje, Šateikių parkas – kraštovaizdinio (landšaftinio) suplanavimo, išsiskiriantis medžių ir krūmų rūšių įvairove (parke auga apie 50 rūšių). Ištis parkas ir dvaro sodyba laikytina mišraus planavimo (žr. 1 pav.).

Visą Šateikių dvaro kompleksą sudaro parkas, ponų namas, vandens malūnas, svirnas, oranžerija-sodininko namas, ledainės liekanos, namas, kluono liekanos, arklidė, alaus darykla, tvoros fragmentai. Šiuo metu parkas priklauso valstybei, o dauguma pastatų yra privatūs ir neprižiūrimi. Rekonstruojamas tik buvęs ponų namas. Kiti pastatai prastos būklės, ji kasdien vis blogėja. Kai kurie (pirmiausia Šateikių dvaro svirnas) gresia nugriūti. Taip būtų prarastas didelę reikšmę turintis kultūros paveldas. Šis svirnas – statytas XVIII amžiuje, tokių pastatų Lietuvoje ir Žemaitijoje beveik nelikę. Tad reikėtų jam skirti kuo didesnę dėmesį, jį išsaugoti.

Spėjama, kad nedidelį kraštovaizdinį Šateikių dvaro parką Pliateriai įkūrė apie 1875 m., pradinis parko plotas – 5 ha; parkas siekė šiaurinį Šateikių malūno tvenkinio krantą. Manoma,

kad parko kūrimo darbais rūpinosi dvaro miškų tvarkytojas Grosas. Iš visų pusių parką supo skaldyto akmens mūro tvora (sienutė). Į parką galėjai patekti pro tris įvažiavimus. Du iš jų buvo pietinėje pusėje (paradinis buvo apsodintas kaštonais, prasidėjo prie bažnyčios, antrasis vedė prie svirno). Trečiasis įvažiavimas buvo parko šiaurinėje dalyje. Iš čia takas vedė prie oranžerijos sodininko namelio. Parko teritorijoje buvo įrengta vandens baseinas, tvenkinių kaskada, padaryta patvenkus Blendžiuvą, oranžerija, vaismedžių sodas, pastatytos kelios skulptūros. Šaltu oru vazoniniai augalai būdavo įnešami į oranžeriją. Parko teritorijoje auginti fazanai. Savo laiku Šateikių dvaro parkas buvęs vienas turtingiausių botaninių sodų Lietuvoje, garsėjo retomis augalų rūšimis. Pagrindinė parko alėja – iš paprastųjų kaštonų. Dabar išlikusios 37 introdukuotų augalų rūšys, daugelis retų medžių ir krūmų išnykę. Išlikusios dviejų postamentų vazoms liekanos, tilto likučiai. 1978–1985 m. parko apželdinimą iš dalies atkūrė buvęs Platerių sodininkas Bronius Rubinas. Dabar **parko plotas – apie 12,8 ha.**

Dvaro sodybos-parko centre stovi neišraiškingos architektūros vieno aukšto 1804 m. rekonstruotas medinis dvaro pastatas. 1980 m. jis restauruotas pagal PRPI architektės G. Kirdeikienės projektą. Šis pastatas atiduotas klebonijai. Išliko unikalūs oranžerijos pastatas.

Į vakarus nuo rūmų – apskrita apie 70 m skersmens erdvė su parteriu. Pastarasis seniau buvo gausiai dekoruotas gėlynais ir karpomais krūmais. Kai sakyta, prie parterio veda trys trumpos alėjos, kurių pagrindinė eina iš pietų, nuo bažnyčios, ir įsijungia į apskritą erdvę. Ši alėja apsodinta kaštonais. Parko pakraščius akcentuoja ir puošia keli tvenkiniai, keli gyvenamieji namai, ūkiniai pastatai, tarp jų ir buvęs sodininko namelis su oranžerija ir šiltadaržiais.

1971–1985 m. Paminklų konservavimo institute (vėliau – PRPI) buvo parengtas Šateikių parko tvarkymo projektas (architektai D. Gričius ir A. Bučinskaitė). Deja, jis neįgyvendintas.

3.2. PARKO DENDROLOGINĖS VERTYBĖS

Didžiausia Šateikių dvaro parko vertybė šiandien – egzotiniai medžiai ir krūmai. Šiuo požiūriu net ir dabar tai vienas iš turtingesnių Lietuvos senųjų parkų. Jo priežiūra patikėta Šateikių seniūnijai, kurios galimybės tinkamai prižiūrėti ir tvarkyti parką gana ribotos.

Pagal retų medžių skaičių Šateikių dvaras yra buvęs vienas iš turtingiausių parkų Lietuvoje. Daugelis retų medžių jau išnyko. Dabar parke priskaičiuojamos 37 introdukuotų augalų rūšys ir formos. Iki mūsų dienų išliko paprastojo ąžuolo kiparisinė forma, raudonasis ąžuolas, svyruoklinė uosio forma, paprastojo buko raudonlapė forma, paprastojo klevo Reitenbacho ir Švedlerio formos, pilkasis ir europinis kėniai, didžiulis europinis kukmedis (*Taxus baccata* L.). Pastarasis yra seniausias Lietuvoje išlikęs šios rūšies egzempliorius, jau drevėtas, ilgą laiką šalia išaugusio savaiminio beržo stelbtas. Parką vis dar puošia klevų, liepų eilės ir alėjos. Kai kurie medžiai jau pasiekę gamtinę brandą ir pakenkti puvinių (2 pav.).

Pagrindinė parko alėja apsodinta paprastaisiais kaštonais. Jie, pasiekę amžiaus ribą, sparčiai nyksta, dalis pastaraisiais metais atsodinama. Apskritame parteryje priešais rūmus anksčiau augo ritmiškai pasodinti paprastieji glaustašakiai skroblai ir vakarinės tujos. Šie medžiai jau persenę, baigia išnykti. Siauruose medynuose, medžių eilėse, grupėse daug savaiminių rūšių klevų, liepų, uosių, auga ąžuolai, beržai, skroblai, eglės, kiti medžiai. Juos papildė europiniai maumedžiai, didžialapės liepos, kalninės guobos.

Dendrologo dr. Laimučio Januškevičiaus duomenimis (2004) parke auga keli ailantalapiai riešutmedžiai (*Juglans ailanthifolia* Carr.), kurių dendrometriniai duomenys (D18–26 cm; H14–15 m) šiuo metu, žinoma, yra pakitę. Minimi kiti medžiai: platanalapis klevas ‘*Purpurescens*’ (*Acer pseudoplatanus* ‘*Purpurescens*’), D 60 cm; H 23 m; raudonasis ąžuolas (*Quercus rubra*, D 84 cm; H 20 m); europinis kėnis (*Abies alba*, D 86 cm; H 24 cm); europinis kukmedis (*Taxus baccata* L.; D 50 cm; H 9 cm) (Januškevičius, 2004).

2 pav. 2019 m. spalio pradžioje rudens vėjų neatlaikė senasis Šateikių parko klevas (*Acer platanoides*).

Šateikių parko garsenybė – europinis kukmedis (lot. *Taxus baccata* L.). Apsilankę senuose, istoriniuose dvarų parkuose grožimės senų ir storų medžių grupėmis, alėjomis, išlikusiais statiniais. Daugelio nepastebėti lieka kuklesnių išmatavimų, mažesni, bet gilesnę praeitį menantys medžiai ir krūmai. Vienas tokių yra Šateikių dvaro parke senų liepų paunksmėje augantis europinis kukmedis. Žemaitijos nacionalinio parko direkcijos specialistai atkreipė dėmesį į šį medį ir tai, kad minėtas medis atitinka šios rūšies medžiams keliamus Lietuvos botaninių gamtos paminklų kriterijus. **Preliminariais matavimais jo aukštis yra apie 10,7 m., o apimtis 1,30 m kamieno aukštyje yra 1,86 m.**

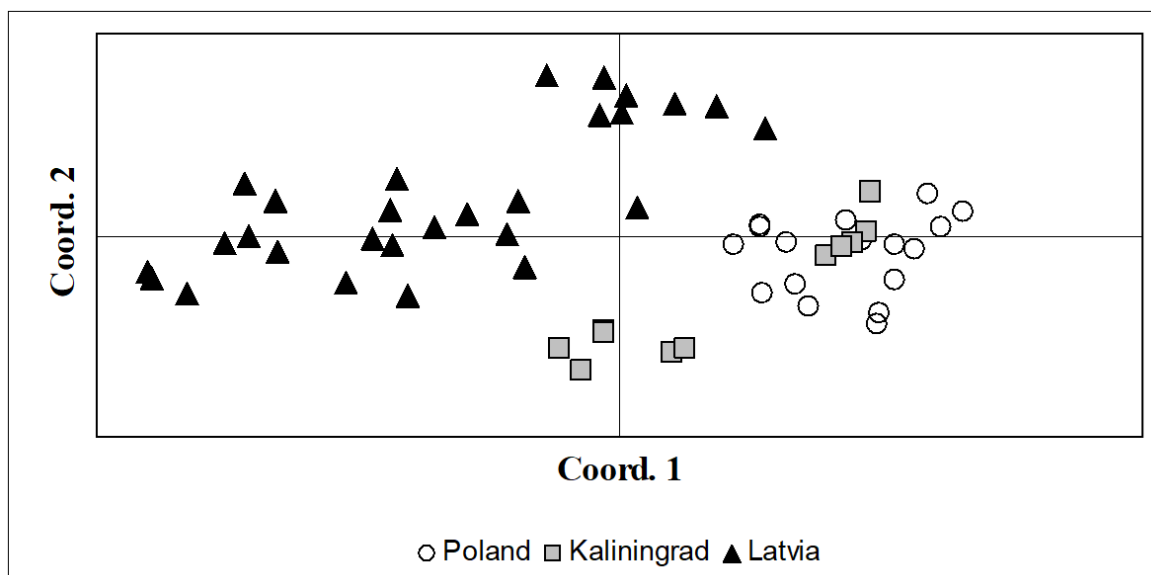
1973 m. išleistoje „Dendrologijoje“ aprašoma, kad šis spygliuotis medis yra vienas iš dviejų seniausių europinių kukmedžių, augančių Lietuvos teritorijoje. Tuo metu buvęs apie 9 m aukščio ir 0,5 m skersmens. Kitas, tokių pat parametų medis yra Švėkšnos parke. XIX a. botanikai yra nurodę, kad kukmedžiai augę Prienų, Raseinių ir Švėkšnos apylinkių miškuose. Šiuo metu savaiminio kukmedžio Lietuvoje nėra. Natūraliai kukmedžiai yra paplitę Vakarų Europoje, kur užauga 10–17 m aukščio, gyvena iki 700–1000 metų ir ilgiau. Tuo tarpu, manytina, kad Šateikių medžio amžius gali siekti rūšies amžiaus vidurkį ar kiek daugiau. Palyginti neaukšti šios rūšies medžiai ir krūmai auginami sodybose ir parkų želdiniuose. Auginant juos, privalu žinoti, kad augalas yra nuodingas, ypač – jų spygliai.

Genetinius Lietuvoje ir kaimyninėse šalyse augančių kukmedžių (3 pav.) tyrimus atliko Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto ir Botanikos sodo mokslininkai. Dr. Audrius Skridaila ir kiti autoriai publikavo šių tyrimų medžiagą (2007) ir akcentavo europinio kukmedžio (*Taxus baccata* L.) arealo fragmentų atkūrimo Lietuvoje aktualumą bei galimybes. Pasiremsime šia tyrimų medžiaga ir publikacija. Įdomu, kad lietuviškieji kukmedžiai (iš Šateikių ir Švėkšnos parkų) genetiškai artimiausi Kaliningrado giminaičiams, ką iliustruoja ši dendrograma (5 pav.). Atliktas tyrimas neprieštarauja hipotezei, kad Švėkšnos ir Šateikių parkų kukmedžiai gali būti dabartinėje Lietuvos teritorijoje kažkada natūraliai augusiųjų palikuonys.

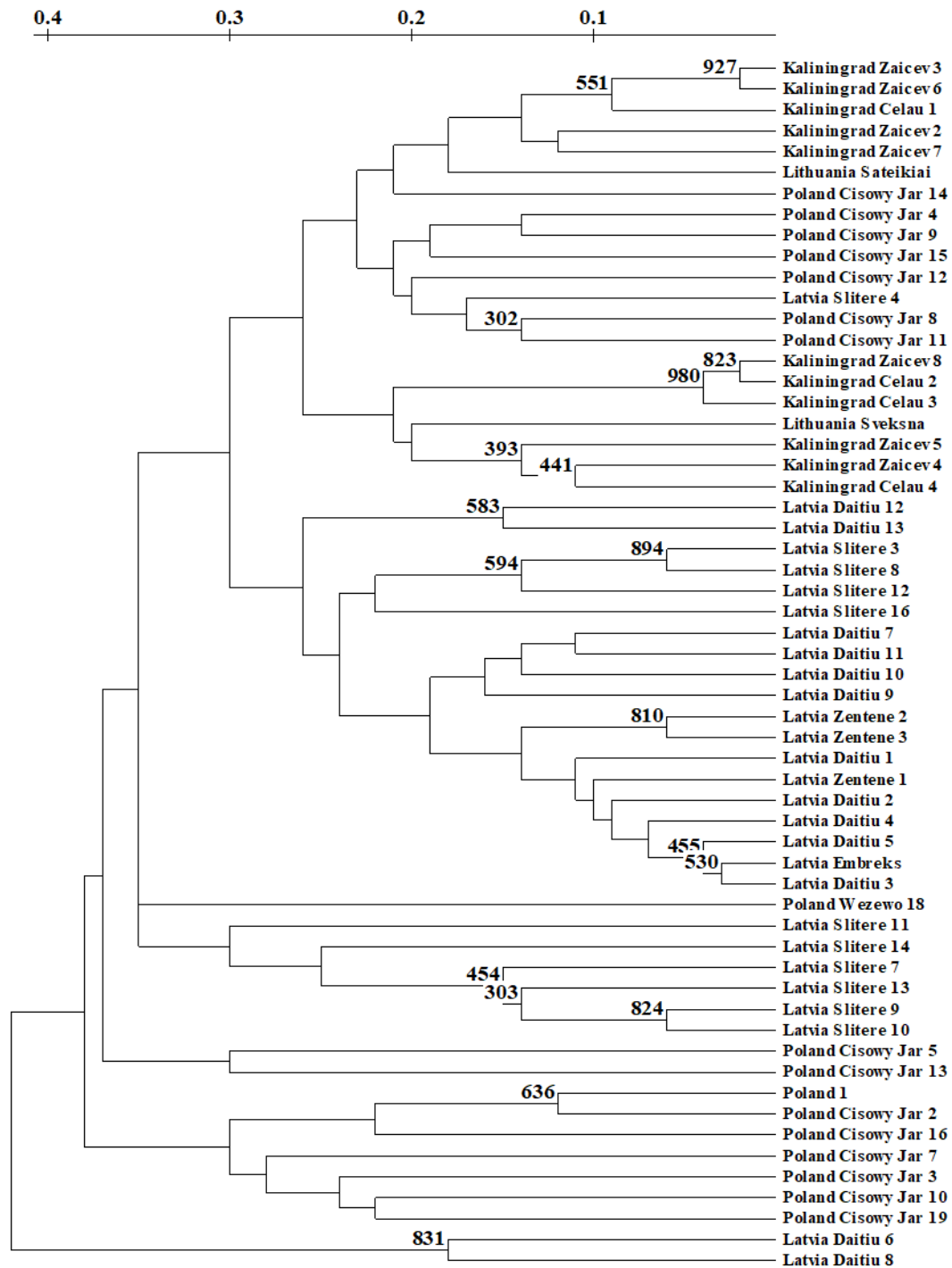
Tuo tarpu kai kurių tirtųjų Latvijos (pvz. Daitiu) pavyzdžių duomenys (rodantys ženklus skirtumus), leidžia daryti prielaidą, kad pastarieji pavyzdžiai galėjo būti introdukuoti iš kitų Europos regionų (Kuisys, Skridaila ir kt., 2007).

3 pav. Tirtų europinių kukmedžių (*Taxus baccata* L.) augavietės (pažymėtos x ir raidėmis). Šaltinis: Kuisys, Skridaila ir kt., 2007.

4 pav. Tirtų *Taxus baccata* L. pavyzdžių, paimtų skirtingose vietose, genetinę struktūrą iliustruojantis, PCA grafikas. Tyrimų duomenys rodo, kad genetiškai artimesnės viena kitai yra Lenkijos (artimiausios Lietuvai) ir Kaliningrado populiacijos, o latviškosios genetiškai kiek tolimesnės. Šaltinis: Kuisys, Skridaila ir kt., 2007.

5 pav. Lietuviškieji kukmedžiai iš Šateikių ir Švėkšnos dvarų parkų genetiškai artimiausi Kaliningrado srities giminaičiams, ką iliustruoja ši dendrograma. Šaltinis: Kuisys, Skridaila ir kt., 2007.

Šateikių dvaro parko europinis kukmedis turi būti ypatingai saugomas ir globojamas, užtikrinamos palankios jo augavietės sąlygos. Pateikdami kitame skyriuje šio medžio aprašą (pasą) atkreipiame dėmesį į jo pažeistą kamieno žievę (manome, kad nusvilinta netoliese kūrenant laužą, deginant parko šakas arba lapus).

3.3. MEDŽIŲ APRAŠYMAS IR KELIAMOS RIZIKOS VERTINIMAS

Įvertinta medžių fiziologinė būklė ir nustatytas pavojingumo laipsnis žmonių ir supančios aplinkos atžvilgiu. Kiekvienam vertinamam medžiui parinktas numeris. Prie medžių aprašo pateikiamos fotografijos su pažymėtomis probleminėmis vietomis.

1. Europinis kėnis (*Abies alba*)

Nr. plane – 1

Skersmuo 97 cm

Aukštis 29 m

Lajos skersmuo – 15 m

Augavietės faktoriai

Ankstesni įvykiai : nėra; reljefo paviršius : lygus; aplinkos pokyčiai – nėra.

Bendro pobūdžio pastebėjimai apie medžio būklę

Gyvybingumas – aukštas ; lapija – normali 95% ;

Biotiniai veiksniai – nestebima; abiotiniai veiksniai – nestebima;

Fizinės apkrovos

Vėjo poveikis – iš dalies apsaugota; santykinis lajos dydis – vidutinis; lajos tankumas – normali; vidinės šakos – išsidėstę normaliai;

Esamos ar potencialios grėsmės ir pokyčiai – nėra.

Probleminės vietos

Laja ir šakos – stipriai išėję apatinės šakos į pietinę pusę: apkrova : žymi; lūžio tikimybė : netikėtinas; Sausos šakos lajoje: apkrova : nežymi; lūžio tikimybė : netikėtinas;

Kamienas – trūkis rytinėje pusėje: apkrova : nežymi; lūžio tikimybė : netikėtinas;

Šaknys ir šaknų kaklelis – išpuvus vakarinė šaknis: apkrova : žymi; lūžio tikimybė: įmanomas;

Rizikos vertinimas

Rizika, kad medis dėl išpuvusios vakarinės šaknies išvirs ar išluš per 3 metų laikotarpį ir užkris ant praeivių sukeldamas sunkias pasekmes yra žema.

Bendras medžio keliamas pavojus – žemas.

Pavojaus sumažinimo rekomendacijos – lajos priežiūros, redukcinių genėjimai;

Likutinis rizikos lygis įgyvendinus rekomendacijas – labai žemas.

6 pav. Europinis kėnis – probleminės vietos

2. Europinis kukmedis (*Taxus baccata*)

Nr. plane – 2

Skersmuo 59 cm

Aukštis 11 m

Lajos skersmuo – 5 m

Augavietės faktoriai

Ankstesni įvykiai : rytinėje pusėje 3 m nuo kamieno laužavietė, 6 m - iškirsti medžiai; reljefo paviršius : lygus; aplinkos pokyčiai - nėra .

Bendro pobūdžio pastebėjimai apie medžio būklę

Gyvybingumas - normalus ; lapija – normali 98% ;

Biotiniai veiksniai - nestebima; abiotiniai veiksniai - netinkamas genėjimas;

Fizinės apkrovos

Vėjo poveikis – iš dalies apsaugota; santykinis lajos dydis – vidutinis; lajos tankumas – normalus; vidinės šakos – išsidėstę normaliai;

Esamos ar potencialios grėsmės ir pokyčiai – nėra.

Probleminės vietos

Laja ir šakos – sausos šakos lajoje; apkrova – maža; lūžio tikimybė – netikėtinas;

Kamienas – kodominantų kamienų suaugimas; apkrova : maža; lūžio tikimybė : įmanomas;

Šaknys ir šaknų kaklelis – šaknų kaklelio puvinys; apkrova: žymi; lūžio tikimybė : įmanomas;

Rizikos vertinimas

Rizika, kad kamienai kodominantai dėl silpno suaugimo išluš per 3 metų laikotarpį ir užkris ant praeivių sukeldami žymias yra žema.

Rizika, kad medis dėl šaknų kaklelio puvinio išvirs ar išluš per 3 metų laikotarpį ir užkris ant praeivių sukeldamas žymias pasekmes yra žema.

Bendras medžio keliamas pavojus – žemas. Medžio augavietės sąlygos gerintinos.

Pavojaus sumažinimo rekomendacijos – mikrobiologinių preparatų įterpimas į polajo dirvožemį; aplinkos prašviesinimas.

Likutinis rizikos lygis įgyvendinus rekomendacijas – labai žemas.

7 pav. Šateikių dvaro parko kukmedžio probleminės vietos

3. Raudonasis ąžuolas (*Quercus rubra*)

Nr. plane – 3

Skersmuo 99 cm

Aukštis 29 m

Lajos skersmuo – 20 m

Augavietės faktoriai

Ankstesni įvykiai: šiaurrytinėje pusėje išvirtęs medis; reljefo paviršius: lygus; aplinkos pokyčiai – nėra.

Bendro pobūdžio pastebėjimai apie medžio būklę

Gyvybingumas – normalus; lapija – normali 95% ;

Biotiniai veiksniai – ąžuolinė kempinė; abiotiniai veiksniai – netinkamas genėjimas;

Fizinės apkrovos

Vėjo poveikis – iš dalies apsaugota; santykinis lajos dydis – didelis; lajos tankumas – normali; vidinės šakos – išsidėstę normaliai;

Esamos ar potencialios grėsmės ir pokyčiai – nėra.

Probleminės vietos

Laja ir šakos – sausos šakos lajoje; apkrova: vidutinė; lūžio tikimybė: įmanomas; lajos svorio centras vakarų pusėje. apkrova: žymi; lūžio tikimybė: įmanomas;

Kamienas – kodominantų kamienų suaugimas; apkrova: žymi; lūžio tikimybė: įmanomas;

Šaknys ir šaknų kaklelis – šaknų kaklelio puvinys; apkrova: žymi; lūžio tikimybė: įmanomas;

Rizikos vertinimas

Rizika, kad sausos šakos lajoje išlūš per 3 metų laikotarpį ir užkris ant praeivių, sukeldamos nežymias pasekmes yra žema.

Rizika, kad medis dėl neproporcingos lajos išlūš per 3 metų laikotarpį ir užkris ant praeivių, sukeldamas sunkias pasekmes yra žema.

Rizika, kad kamienai kodominantai dėl silpno suaugimo išlūš per 3 metų laikotarpį ir užkris ant praeivių sukeldami sunkias pasekmes yra žema.

Rizika, kad medis dėl šaknų kaklelio puvinio išvirs ar išlūš per 3 metų laikotarpį ir užkris ant praeivių sukeldamas sunkias pasekmes yra žema.

Bendras medžio keliamas pavojus – žemas.

Pavojaus sumažinimo rekomendacijos – lajos priežiūros, redukcinis genėjimai; lajos sutvirtinimas specialiais lynais; insoliacijos palaipsninis atstatymas;

Likutinis rizikos lygis įgyvendinus rekomendacijas – Žemas.

8 pav. Šateikių parko raudonasis ąžuolas – probleminės vietos

4. APIBENDRINIMAS IR IŠVADOS. REKOMENDACIJOS.

I. Šateikių dvaro parkas yra didelė ekologinė, kultūrinė, istorinė (memorialinė), mokslinė (botanikos ir dendrologijos) vertybė. Didžiausia parko vertybė – egzotiniai medžiai ir krūmai. Šiuo požiūriu tai vienas turtingiausių šalies ir Žemaitijos senųjų parkų. Šateikių dvaro sodyba susijusi su daugelio Žemaitijos ir Lietuvos kultūros asmenybių gyvenimu, jų lankymusi.

Parkas ilgą laiką yra apleistas, minimaliai prižiūrimas ir tvarkomas, tačiau tai nemenkina jo sociokultūrinio potencialo. Jis yra vietovės, Šateikių gyvenvietės tapatybės, kultūrinio identiteto ženklas. Parkas atitinka istorinio želdyno (dvaro parko) sampratą. Nagrinėjama teritorija – atskirasis želdynas – priskirtina kultūrinės paskirties želdynams ir yra bendros Šateikių gyvenvietės želdynų sistemos dalis, sujungianti vandens (mėlynąją) ir želdynų (žaliąją) infrastruktūros elementus ir kurianti fizinę ir dvasinę vietovės kraštovaizdžio aurą.

Pavienių parko medžių būklės ekspertizė negali būti savitikslių ir pakankama priemonė siekiant užtikrinti Šateikių dvaro parko kaip vertingo želdyno visumos ir atskirų jo medžių gyvybingumą ir sociokultūrinį reikšmingumą. Atlikdami kiek platesnę parko būklės *in situ* analizę ir teikdami šią ataskaitą turime viltį ir norą paskatinti sisteminius, kompleksinius parko tvarkymo žingsnius.

Šios ekspertizės dalies ataskaitos tikslas – pateikiama trijų reikšmingų, saugotinių parko medžių, gamtos paveldo vertybių būklės ekspertizė. Tačiau teikiama ataskaita yra ir metodikos eskizas arba apmatai siūlant ekspertizės Užsakovui imti tvarkyti, atgaivinti ir sutvarkyti šį istorinį želdyną. Tai būtų svarbus, sveikintinas ir savalaikis Šateikių gyvenvietės gerovę ir patrauklią sociokultūrinę aplinką kuriantis siekis.

Teikiama ekspertizės ataskaita turėtų būti suvokiama kaip bendras apžvalginis ir gana paviršutiniškas Šateikių dvaro parko – istorinio želdyno – kraštovaizdžio tyrimas ir vertinimas. Ateityje šis tyrimas turėtų būti tęsiamas, ekspertinės įžvalgos plečiamos ir gilinamos, tarantis tiek su vietos bendruomene, tiek su Plungės rajono savivaldybės administracija ir Taryba. Reikia tęsti ir atskirų medžių, pirmiausia, keliančių pavojų ir riziką griūti, nulūžti per audrą ar užvirsti, užkristi ant statinių ir pastatų, būklės ekspertizę.

II. Atlikę bendrąją Šateikių dvaro parko apžvalgą ir trijų medžių (europinio kukmedžio, europinio kėnio ir raudonojo ąžuolo) būklės vertinimą **teikiame tokias išvadas:**

1. Vertintų trijų parko medžių – europinio kukmedžio, europinio kėnio ir raudonojo ąžuolo – būklė yra gera, medžiai yra stabilūs, nekeliantys rizikos nugriūti, išvirsti ar nulūžti. Kiekvieno vertinto medžio keliamą riziką yra aptarta medžio apraše (kortelėje arba „pase“) trečiame šios ataskaitos skyriuje. Rizika, kad sausos šakos lajose išlūš per 3 metų laikotarpį ir užkris ant praeivių, sukeldamos nežymias pasekmes yra žema. Rizika, kad medis dėl lajos ar kamieno ydų išlūš per 3 metų laikotarpį ir užkris ant praeivių, sukeldamas sunkias pasekmes yra žema. Rizika, kad medis dėl šaknų kaklelio puvinio išvirs ar išlūš per 3 metų laikotarpį ir užkris ant praeivių sukeldamas sunkias pasekmes yra žema.

Bendras visų trijų vertintų medžių keliamas pavojus aplinkai – žemas.

2. Vertintiems trims parko medžiams specialiosios arboristinės priemonės kol kas nėra būtinos taikyti. Reikalinga kasmetinė lajų stebėsena ir lengva lajų priežiūra – priežiūros ir, jeigu nurodyta medžio aprašo kortelėje, priežiūros ir redukcinių genėjimai. Europinio kukmedžio augavietės aplinkos sąlygos turėtų būti gerinamos, užtikrinant dirvos purumą, nukritusių lapų natūralų mulčą. Atsitikęs kamieno žievės ir brazdo nudeginimas (dėl jo kilmės, pobūdžio ir senumo netirume duomenų) apsunkina medžio augimo ir viršūnės maitinimo galimybes. Todėl medžio gyvybingumui palaikyti ir užtikrinti apraše rekomenduojamas mikrobiologinių preparatų įterpimas į polajo dirvožemį, atsargus gamtos paveldo objekto aplinkos prašviesinimas. **Bendras parko aplinkos keliamas pavojus vertintiems medžiams yra žemas.**

3. Bendra Šateikių dvaro parko kaip istorinio želdyno ir dendrologinės vertybės (gamtos paveldo objekto) būklė nėra gera. Parko medynuose gausu savaiminio žėlimo želdinių, daugiausia paprastųjų klevų. Tokie želdiniai kuria sulaukėjusio, apleisto želdyno įspūdį. Parko atvirų erdvių ir medynų (tankmių) struktūra yra padrika, sulaukėjusi, praradusi meninės raiškos bruožus. Parko medžių ir medžių grupių įvairus amžius savaime nėra jokia blogybė kraštovaizdžio principais planuotoje parko dalyje. Tačiau linijinėse parko želdinių struktūrose (alėjose, perimetro želdinių eilėse) naujai priaugantys medžiai turėtų būti nuosekliai atrenkami, nereikalingi šalinami. Tas pats pasakytina apie palei mūro tvorą (Šateikių bažnyčios pusėje) augančius jaunus medžius.

4. Pavojingų aplinkai medžių atrinkimas ir vertinimas būtų lengvesnis, tikslesnis ir labiau argumentuotas turint aiškius parko tolesnio naudojimo (atgaivinimo, socialinės funkcijos išgryninimo) pasiūlymus ir sprendinius. Ankstesnis parko tvarkymo projektas, parengtas PRPI prieš keliasdešimt metų nebėra tinkamas dokumentas tiek parko tvarkymo, tiek medžių būklės ekspertizės sprendiniams pagrįsti.

III. Šias išvadas parengę ekspertai yra įsitikinę, kad nemažiau nei pavienių medžių būklės ekspertizė yra svarbi viso istorinio želdyno, gyvenvietės žaliosios infrastruktūros segmento vertinimas ir tvarkymo bei naudojimo koncepcijos formavimas, nuoseklių Šateikių dvaro parko išsaugojimo darbų organizavimas. Todėl teikiame rekomendacijas dėl viso želdyno arboristinių ir kraštovaizdžio architektūros priemonių taikymo.

Teikiamos rekomendacijos siejamos su bendrosios Šateikių parko tvarkymo koncepcijos siūlymu, t. y. teikiami bendri parko tvarkymo organizaciniai ir projektiniai pasiūlymai.
Pagrindinės, pirmaeilės rekomendacijos:

1. Siūloma Šateikių dvaro parko želdinių būklės arboristinio vertinimo ir tvarkymo darbus vykdyti ne taškiniu, atskirų medžių būklės įvertinimo principu, bet imtis nuoseklaus istorinio želdyno, svarbios gyvenvietės kraštovaizdžio dominantės ir mazgo, visumos tvarkymo darbo, atliekant jį nuosekliai etapais ir atsargiai keičiant parko aplinką ir vidinę sąrangą. Pirminiai parko tvarkymo darbai gali būti atliekami remiantis savivaldybės administracijoje ir Šateikių seniūnijoje turima tyrimų ir planine medžiaga.

2. Tvarkant parką, visų pirma, su aktyvia dendrologo ir (ar) arboristo priežiūra reikia iškirsti savaime suvešėjusius (savaiminės kilmės) medžius ir krūmus palei parko tvorą (mūro sieną) ir alėjose. Taip pat turėtų būti kertami nudžiūvę ir sunykę, ligoti, užstebti medžiai arba savaime išaugę, vertingus medžius stelbiantys medžiai ir jų grupės (sąžalynai).

3. Būtina tęsti išskirtinių parko medžių – klevų, *Ulmus* genties (vinkšnų, guobų), ąžuolų ir kt. – ir avaringos būklės parko medžių inventorizavimą ir ekspertizę. Turėtų būti tęsiamas ir detalizuojamas buvusio Šateikių dvaro parko teritorijos (esamo želdyno) bendrasis kraštovaizdžio tyrimas ir vertinimas. Tai taptų rimtu pagrindu ekologinio ir kultūrinio segmento gaivinimo projektiniams pasiūlymams pagrįsti.

4. Vadovaujantis parko teritorijos želdinių būklės ir visos parko teritorijos arboristinio vertinimo išvadomis darbus galėtų vykdyti medžių priežiūros specialistai, vadovaujami pripažintų arboristikos organizacijų išduotus kvalifikacinius pažymėjimus (sertifikatus, atestatus ir kultūros paveldo apsaugos institucijų leidimus vykdyti darbus turinčių darbų vadovų. Šie darbų vadovai galėtų dirbti pasirengę ir su kultūros paveldo institucijomis suderinę pirminio arboristinio tvarkymo priemonių aprašą.

5. Turint tinkamo tikslumo topografinį parko planą (skaitmeninę versiją) ir esant Užsakovo pageidavimui Paslaugos teikėjo (šios ekspertizės ataskaitos rengėjo) atstovai galėtų imtis želdyno tvarkymo ir būklės gerinimo – Šateikių dvaro parko arboristinių priemonių projekto rengimo, numatyto 2019-08-23 Paslaugų teikimo sutartyje Nr. BT6-01-398.

KŽEG direktorius

Steponas Deveikis

Pastaba. Kaip atlikta paslauga vertinama ir paslaugų atlikimo aktu perduodama šioje ataskaitoje pateikti trijų parko medžių aprašai ir keliamos rizikos vertinimas.

KŽEG EKSPERTŲ KVALIFIKACIJOS

Dr. Remigijus Bakys, diplomuotas miškininkas, fitopatologijos (augalų ligų) specialistas, Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos kolegijos direktoriaus pavaduotojas plėtrai ir inovacijoms. Kvalifikacijos: fitopatologijos daktaro disertacija Švedijos agrarinių mokslų universitete (Uppsala, 2013) paprastojo uosio džiūtės Baltijos jūros regione tema (susijusių grybų rūšys, jų patogeniškumas ir įtaka miškininkystei); mokslinių publikacijų autorius; Pastarojo meto ekspertinė veikla: Šilutės miesto medžių arboristinė tomografija (2018); Vilniaus Sapiėgų parko ir Trakų Vokės parko tvarkymo ir atkūrimo projektų ekspertų grupės narys (2017); Anykščių skvero medžių būklės instrumentinė analizė ir vertinimas (2019); Panevėžio miesto Laisvės aikštės medžių būklės arboristinė instrumentinė analizė (2019), pavienių medžių arboristinė instrumentinė analizė Kaune, Vilniuje ir kitur (2020). Paslaugos: medžių kamienų puvinių tyrimas akustiniu tomografu ir (arba) rezistografu; medžių būklės ir santykio su supančia aplinka vertinimas.

Steponas Deveikis, miškų ūkio inžinierius (1978), asocijuotas Lietuvos kraštovaizdžio architektų sąjungos narys (nuo 2013 m.), dirbo ir dirba žemėtvarkos ir kraštotvarkos, nekilnojamojo turto vadybos ir vertinimo, parkotyros srityse; rašo parkų istorijos, kraštovaizdžio architektūros kūrybos, želdynų tvarkymo temomis. Yra prisidėjęs prie mokslinių konferencijų seminarų kraštovaizdžio architektūros temomis organizavimo, įvairių mokslo leidinių sudarymo, parengimo ir išleidimo. Ekspertinės veiklos pobūdis: kraštovaizdžio formavimo ir apsaugos, parkų tvarkymo ir atkūrimo projektų, aplinkotvarkos darbų ekspertizės. Pastarojo meto ekspertiniai darbai: Vilniaus Sapiėgų parko ir Trakų Vokės parko tvarkymo ir atkūrimo projektų ekspertų grupės narys (2017); Anykščių, Šakių, kitų miestų skverų želdinių kraštovaizdinė analizė ir vertinimas (2019), Klaipėdos miesto Danės skvero medžių būklės ir medžius supančios projektinės aplinkos arboristinis ir kraštovaizdinis įvertinimas ir rekomendacijos projekto įgyvendinimui (2020).

Renaldas Žilinskas, profesionalus arboristas.

Kvalifikacijos: Europos arboristikos tarybos (*European Arboricultural Council, EAC*) sertifikuotas arboristas – *European Tree Worker (ETW)*, Tarptautinės arboristikos draugijos (*International Society of Arboriculture, ISA*) Medžių rizikos vertinimo kvalifikacija (*Tree Risk Assessment Qualification, ISA TRAQ*) (2018), Europos arboristikos tarybos (*EAC*) atestuotas arboristikos techninis ekspertas arba arboristikos inspektorius (*ETT, European Tree Technician*) (2020).

Pastarojo meto darbai su KŽEG: Vilniaus Gedimino technikos universiteto Senamiesčio rūmų kiemo želdinių arboristinė ekspertizė (2019); Anykščių skvero medžių būklės ir santykio su supančia aplinka arboristinis vertinimas (2019); Panevėžio miesto Laisvės aikštės medžių būklės arboristinė ekspertizė (2019), Šakių miesto aikštės-skvero arboristinis vertinimas ir medžių šaknų puoselėjimo priemonių taikymas (2019–2020), Klaipėdos miesto Danės skvero medžių būklės ir medžius supančios projektinės aplinkos arboristinis įvertinimas ir rekomendacijos projekto įgyvendinimui (2020). Prezidentūros kiemelyje ir parke Vilniuje augančių medžių būklės ir rizikos laipsnio aplinkai arboristinis įvertinimas ir 37 medžių arboristinių priemonių projektas (2020), Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato Šventragio slėnio parko, Barboros Radvilaitės g., Vilniuje, 31 medžio arboristinių priemonių projektas (2020).

Paslaugos: Medžių būklės ir santykio su supančia aplinka vertinimas; rekomendacijos dėl želdinių sutvarkymo ir želdinių arboristinio tvarkymo priemonių pateikimas.

CERTIFICATE

RENALDAS ŽILINSKAS

Date of birth: 02/04/1968

ID: 005831

successfully passed the examination as

Veteran Tree Specialist
Practising Level

Date and place of the certification:
Slavkov u Brna, 20/11/2019

Valid until:
12/2022

Jonathan Cocking

President of the European Arboricultural Council e.V.

Josef Grábner

President of Arboricultural Academy

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

CERTIFICATE

RENALDAS ZILINSKAS, LT

Date of birth: 1968-04-02

ID: 006039

successfully passed the examination as

European Tree Technician

Date and place of the certification:

2020-10-09, Krakow, PL

Jonathan Cocking

President of the European Arboricultural Council e.

Marek Siewniak

Head of the Polish examination board

The project carried out with the support of the European Community within the framework of the Leonardo-da-Vinci-programme

DETALŪS METADUOMENYS	
Dokumento sudarytojas (-ai)	PLUNGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖ
Dokumento pavadinimas (antraštė)	ŽELDYNŲ IR ŽELDINIŲ APSAUGOS, PRIEŽIŪROS IR TVARKYMO KOMISIJOS POSĖDŽIO
Dokumento registracijos data ir numeris	2022-10-31 Nr. LK-278
Dokumento gavimo data ir dokumento gavimo registracijos numeris	-
Dokumento specifikacijos identifikavimo žymuo	ADOC-V1.0
Parašo paskirtis	Pasirašymas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Robertas Jakumienė vyriausiasis specialistas
Parašo sukūrimo data ir laikas	2022-10-31 11:03
Parašo formatas	Einamojo galiojimo (XAdES-EPES)
Laiko žymoje nurodytas laikas	
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	EID-SK 2016
Sertifikato galiojimo laikas	2020-09-09 12:43 - 2025-09-08 23:59
Parašo paskirtis	Pasirašymas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Dinalda Valančienė vyresnysis specialistas
Parašo sukūrimo data ir laikas	2022-10-31 11:26
Parašo formatas	Einamojo galiojimo (XAdES-EPES)
Laiko žymoje nurodytas laikas	
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	EID-SK 2016
Sertifikato galiojimo laikas	2021-07-04 12:10 - 2026-07-03 23:59
Parašo paskirtis	Pasirašymas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Kristina Petrulevičienė vedėjo pavaduotojas
Parašo sukūrimo data ir laikas	2022-10-31 13:40
Parašo formatas	Einamojo galiojimo (XAdES-EPES)
Laiko žymoje nurodytas laikas	
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	EID-SK 2016
Sertifikato galiojimo laikas	2022-01-27 18:46 - 2027-01-26 23:59
Parašo paskirtis	Pasirašymas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Laura Baumlė darbuotojas
Parašo sukūrimo data ir laikas	2022-11-03 15:58
Parašo formatas	Einamojo galiojimo (XAdES-EPES)
Laiko žymoje nurodytas laikas	
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	EID-SK 2016
Sertifikato galiojimo laikas	2018-05-31 19:51 - 2023-05-30 23:59
Informacija apie būdus, naudotus metaduomenų vientisumui užtikrinti	-
Pagrindinio dokumento priedų skaičius	2
Pagrindinio dokumento pridedamų dokumentų skaičius	1
Pridedamo dokumento sudarytojas (-ai)	-
Pridedamo dokumento pavadinimas (antraštė)	2022-10-28_AAD_raštas dėl Šateikių parke augančių blogos būklės medžių.adoc
Pridedamo dokumento registracijos data ir numeris	-
Pridedamo dokumento sudarytojas (-ai)	-
Pridedamo dokumento pavadinimas (antraštė)	2020-12_Šateikių dv_parko įvertinimas ir projekt2020.pdf
Pridedamo dokumento registracijos data ir numeris	-
Programinės įrangos, kuria naudojantis sudarytas	Elpako v.20221026.1

elektroninis dokumentas, pavadinimas	
Informacija apie elektroninio dokumento ir elektroninio (-ių) parašo (-ų) tikrinimą (tikrinimo data)	Metaduomuo "Priskirtos bylos (tomo) indeksas (-ai)" privalo būti elektroniniame dokumente ir kiekviename pasikartojančiame tėviniame elemente
Elektroninio dokumento nuorašo atspausdinimo data ir ją atspausdinęs darbuotojas	2022-11-08 nuorašą suformavo Roberta Jakumienė
Paieškos nuoroda	-
Papildomi metaduomenys	-